

AVUSTURYA'DA TASAVVUF KONUSUNDA HAZIRLANMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLER İÇİN BİR LİTERATÜR TARAMASI

Hüseyin DEMİR* - Tunay KARAKÖK**

Özet

Bu çalışma Avusturya'daki devlet üniversitelerinde çalışılan ve Tasavvuf - Sufilik konusunu ele alan lisansüstü tezlerle ilgili bir durum tespiti denemesidir. Avusturya Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (OBV-Österreichischer Bibliothekenverbund) Tez Merkezi'nde bulunan tezler "tasavvuf/sufismus", anahtar kelimeleyle taranarak elde edilen bulgular (on beş tez) konu başlıkları dâhilinde içerikleri de incelenmek sureti ile araştırmamıza dâhil edilmişlerdir. Taramamız esnasında Avusturya'da faaliyet gösteren Viyana Üniversitesi, Karl-Franzens Graz Üniversitesi, Alpen Adria Klagenfurt Üniversitelerinin Filoloji ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Felsefe ve Eğitim Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Kültür Araştırmalar Fakültesi, Beşeri Bilimler Fakültesi ve Katolik İlahiyat Fakültelerinde 1980-2015 yılları arasında "tasavvuf/sufismus", konu başlığı ile doğrudan ilişkili lisansüstü tezler tespit edilmeye ve bu tezlere dair ilerleyen zamanlarda ülkemizde konu dâhilinde çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için tasnifi yapılmış bir "tasavvuf/sufismus" literatürü hazırlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avusturya, Avusturya Üniversite Kütüphaneleri, Tasavvuf, Tarikat, Literatür.

A LITERATURE STUDY ON THE COMPILATION OF POST-GRADUATE DISSERTATIONS ABOUT SUFISM IN AUSTRIA

Abstract

This study deals with the subject of sufism studied at state universities in Austria and makes an assessment by analyzing the related post-graduate theses. Consortium of Austria Universities Libraries (OBV – Österreichischer Bibliothekenverbund) was included in the study to find keywords such as sufism, sufismus in theses (fifteen) and to reach findings about subject headings. During our search, Faculty of Philology-Cultural Studies, Faculty of Philosophy and Educational Sciences, Faculty of Social Sciences, Faculty of Cultural Studies, Faculty of Humanities Sciences and Faculty of Catholic Theological Faculty at Vienna University, Karl-Franzens Graz University, Alpen Adria Klagenfurt University were the basic of the study. In these faculties, post-graduate theses during 1980 - 2015 were tried to be detected about sufism and these were classified for interested researchers in our country to be able to prepare literature of sufism.

Keywords: Austria, Austrian University Libraries, Sufism, Order, Literature.

Giriş

Kul ile Allah arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim olarak hicri ikinci asrın sonlarından itibaren İslam düşünce tarihinde

* Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, Arapça Mütercim Tercümanlık ABD, hudemir@barin.edu.tr.

** Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi ABD, tkarakok@bartin.edu.tr.

ilk defa sistemli bir şekilde ortaya çıkmış olan tasavvuf, temsil ettiği alan ve muhtevasının insanlık tarihi kadar eski olduğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında hem ülkemizde hem de yurt dışı üniversitelerinde tasavvuf konusunu içeren veya doğrudan bu başlık ile ilgili olarak hazırlanmış olan lisansüstü çalışmalar ile ilgili derinlemesine inceleme ve değerlendirme çalışmalarının yapılması da bir ihtiyaç olarak karşımızda durmaktadır. İşte bu çalışma bahis konusu olan eksikliği kapama ihtiyacına dikkat çekebilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Tasavvuf Nedir?

Tasavvuf; İslâm'ın ruh hayatı ve İslâm Peygamber'inin şahsında temsil ettiği manevî otoritenin, müesseseleşmiş ve günümüze kadar yaygınlaşarak gelmiş şeklidir (Yılmaz, 2013: 23). Ancak, tasavvufun çok çeşitli tarifleri yapılmıştır. "sûfî" ve "tasavvuf" kelimelerinin hangi kökten geldiği konusu ihtilâflıdır. Kuşeyrî ve Hucvirî gibi bazı müellifler bu kelimenin Arapça bir kelimedenden türemediğini, olsa olsa câmid bir lakap olabileceğini belirtmektedir. Sûfî ve tasavvuf kelimelerinin Arapça bir kökü bulunduğunu öne sürenler ise, bir kelime üzerinde ittifak edemeyip değişik görüşleri savunmuşlardır. Tasavvuf kelimesine kök olarak öne sürülen başlıca kelimeler ise; Asr-ı saâdetteki Ashâb-ı suffenin "suffe"sinden, Bir çöl bitkisi olan "sufâne"den, Doğruluk ve temizlik anlamına gelen "safâ" ve "safvet" ten, "Saff-ı evvel" den, Kendilerini halka hizmete veren "Benu's-sûfe" den, Ense saçı ve kıl anlamına gelen "suffet'ül-kafâ" dan, "Sıfat" kelimesinden, Yunanca hakim ve filozof anlamına gelen "sofia" dan ve Yün anlamına gelen "sûf" tan geldiği şekildedirler. Ancak tasavvuf kelimesinin hangi kökten geldiği konusunda olduğu gibi, tasavvufun tarifi konusunda da belli bir görüş birliği sağlanamamıştır (Yılmaz, 2013: 23-24).

Tüm bunlar ile birlikte ise; tasavvufla ilgili çok çeşitli tarifler yapılmıştır. Zira tasavvufun mânevî bir hayat tarzı olarak özelliklerini, Kitap ve Sünnet'le irtibatını, kulun Allah'la ve mâsivâ ile ilişkilerini, kalp temizliği, nefis terbiyesi, güzel ahlâk ve sûfînin vasıflarını belirten tariflerin bine kadar çıktığı söylenmektedir. Tariflerin çeşitliliği önemli ölçüde tarifi yapan sûfînin o anki mânevî hali ve mertebesi ile ilgilidir. Bu sebeple tarifi yapan sûfîlerin sayısı kadar çok olduğu belirtilir (Öngören, 2011: 119).

Bu noktada tasavvuf'un tarifini yapan başlıca sufilere ve tanımlarına bakacak olursak; Ma'rûf Kerhî (ö. 200/815): "Hakikatları almak ve halkın elinde bulunandan ümit kesmektir (Kuşeyri, 2012: 368) derken, Ebû Hüseyin Nûrî (ö. 295/907): "Tasavvuf, Hakk'ın nasîbi için nefsin nasîbini külliye terkettir" (Yılmaz, 2013: 40) demiştir. Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909): "Tasavvuf, Allah'ın safâyı sana has kılmasıdır. Allah'tan gayri her şeyden gönlü arındıran kimse gerçek sûfidir" (Yılmaz, 2013: 34) derken, birbaşka tarifinde ise: "Tasavvuf bir evdir, kapısı şerîattır" (Yılmaz, 2013: 37) demiştir. Ebû Bekir Şiblî (ö. 334/945): "İki dünyada Allah ile beraber O'ndan başka bir şey görmemektir" (Yılmaz, 2013: 40) diye tasavvufu tanımlarken Gazzâlî ise (ö. 505/1111): "Kalbi Hakk'a bağlayıp mâsivâ ile ilgiyi kesmektir" (Kara, 2012: 29) şeklinde bir tanım yapmıştır.

Bu konuda bir tanım yapan âlim ise İbnü'l Arabî (ö. 638/1240) olup: "Kişinin zâhiren ve bâtinen şer'i edeplerle birlikte olmasıdır. Bu da ilâhî ahlaktır." (İbnü'l Arabî, 1985: 373) Bir

başka tarifinde: "Tasavvuf ubûdiyyet ahlâkiyla süslenmektir" (İbnü'l Arabî, 1990: 11) şeklinde bir tanım yapmıştır.¹

Son olarak ise günümüz tasavvuf araştırmacılarından olan Ethem Cebecioğlu şöyle tarif etmektedir: "Tasavvuf" Arapça, yün giymek anlamında bir kelime. Kul ile Allah arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kula, ihsân vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim. Bâtınî fıkıh. Tasavvufun birden fazla tarifi yapılmıştır. Her sûfi, içinde bulunduğu hâle göre tasavvufu tarif etmiştir. Biz de şöyle tanımlarız: "Tasavvuf, Kur'an-ı Kerim'i Hz. Rasulullah (s.a.v.) gibi yaşamaya çalışmaktır" (Cebecioğlu, 2004: 629, 634) şeklinde bir tanım yaparak, konuyu toparlamaya ve sistematik bir tasavvuf tanımı yapmaya çalışmıştır.

Tasavvuf Hakkında Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde ve dünyada üzerinde en çok araştırma yapılan İslami disiplinlerden birisi de, hiç şüphesiz tasavvuftur. Çünkü bu alan, son yıllarda gün geçtikçe hem doğulu hem batılı birçok araştırmacının dikkatini çekmekte ve ilgisini cezbetmektedir. Yine böylesine yoğun çalışmaların yapıldığı ve müstakil bir bilim alanı haline gelmiş bulunan tasavvuf tarihinin, metodolojik çalışmalardan yoksun olduğunu görüyoruz. İşte bu tür bibliyografik çalışmaların yapılmasıyla hem tasavvuf alanında yapılmış tezlerden haberdar olunacak hem de emek ve zaman israfına yol açan tekrarlar, kısmen de olsa, önlenmiş olacaktır. Çalışmamızın araştırmacılar açısından yararlı olacağını beklediğimiz yanlarından biri, yurt dışında konu hakkında yapılmış akademik çalışmaların ki bu alanda başı çeken ülkelerden biri olan Avusturya'daki devlet üniversitelerinden Viyana Üniversitesi, Karl-Franzens Graz Üniversitesi, Alpen Adria Klagenfurt Üniversitesinin ilgili fakültelerinde hazırlanarak sonlandırılmış olan lisansüstü tezlerin tespit edilmiş ve bu çalışmada yer almış olmasıdır. Ayrıca bunu da belirtmek gerekiyor ki 1 Kasım 2008 senesi itibari ile Avusturya'daki üniversiteler, lisansüstü eğitimini tamamlayan (master-doktora) öğrencilerden tezlerini hem matbu-basılmış hem de digital halde vermelerini zorunlu kılmıştır. Sonrasında ise yazarı tarafından belirli bir süre yayınlanmaması yönünde görüş belirtilen tezler için yayınlanmaması için zorunlu bir gerekçe gösterilmesi aksi takdirde söz konusu tezlerin ilgili üniversitelerce elektronik veri toplama merkezi olan Avusturya Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (OBV - Österreichischer Bibliothekenverbund) Tez Merkezi veri tabanında yayınlanmasında bir sakınca görülmeyeceği belirtilmiştir. Öyle ki bu merkezden, 2008 yılından önceki tez sahiplerine isterlerse kendi tezlerini adı geçen sisteme yüklemeleri için bir çağrı bile yapılmıştır. Literatürde yer alan tezler tespit edilirken "*tasavvuf/sufismus*" anahtar kelimesi ve tez künyeleri *tezi hazırlayanın adı soyadı, tezin Almanca adı ve Türkçe tercümesi* kullanılmış, *üniversitesi, sayfa sayısı ve yılı* formunda verilmeye gayret edilmiştir. Bu listenin hazırlanmasında, tezler mümkün olduğunca yerinde görülmeye ya da en azından künye bilgileri tahkik edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamız kapsamında tespit ettiğimiz ve içerik olarak ele aldığımız "*tasavvuf/sufismus*" konulu Avusturya'daki devlet üniversitelerinin önde gelenlerinden olan Viyana Üniversitesi, Karl-Franzens Graz Üniversitesi, Alpen Adria Klagenfurt

¹ Tasavvuf yolunda, kalbi masivadan kopararak ilahi hakikatlere ulaşmanın öneminden bahseden İstanbul'un fatihi Fatih Sultan Mehmet Han'ın hocası kimliği ile meşhur olmuş Akşemseddin Hazretlerinin yakın zamanda ortaya çıkan 38 adet şiirinin neredeyse tamamı bu açıdan incelenmeye değer niteliktedir. Şu iki beyit bu hususa güzel bir örnek teşkil etmektedir.

"Mak'ad-ı sıdkı dilersen olasın Allâh'ıla

Sen tebettül ile ana 'ışk-ı derd-i âhıla

Mâ-sivâdan kalbünü ger sen musaffâ idesin

Sâfî vü sûfî olban kalasın ol şâhıla" (Yıldız, 2017: 134-135).

Üniversitelerinin Filoloji ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Felsefe ve Eğitim Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Kültür Araştırmalar Fakültesi, Beşeri Bilimler Fakültesi ve Katolik İlahiyat Fakültelerinde 1980-2015 yılları arasında hazırlanmış olan lisansüstü tezlere baktığımızda; bu tezlerden dört tanesinin Doktora, on bir tanesinin ise Yüksek Lisans Tezi olduğu tespit edilmiştir. Bu tezlerden El-Quşeyri, Mevlâna Celâleddin Rûmi, Barbara Frischmuth, Hazrat İnyat Khan ve Abu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazali'nin bakış açılarından tasavvuf konusunun işlenenlerin dışındaki kalan dokuz tanesinin çeşitli formlarda ortaya çıkan veya etkileşim halinde olmuş hali ile tasavvuf konularını işledikleri tespit edilmiştir. Bu noktada adı geçen üniversitelerde yapılmış ve tarafımızca tespit edilebilmiş "*tasavvuf/sufismus*" konulu lisansüstü tezler şu şekildedir;

1. Jerzy Nosowski, **Grundzüge der muslimischen sozialen Sittlichkeit nach den Aussagen und Berichten der sūfischen Lehrmeister: dargestellt im "Sendschreiben" Al-Quşayri's**, (*Tasavvuf Öğreticisinin İfadelerine ve Haberlerine Göre İslami Sosyal Ahlakın Esasları: El-Quşayri'nin "Tezkere"si*), *Basılmamış Doktora Tezi*, Viyana Üniversitesi/Hangi Fakülte ve Bölüm olduğu belirtilmemiş, 203 Sayfa, 1985²

2. Ashraf Sheikhalaslamzadeh, **Eine kurze Darstellung des Sufismus in Persien**, (*İran'daki Tasavvufun Kısa Bir Tanımı*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/Hangi Fakülte ve Bölüm olduğu belirtilmemiş, 62 Sayfa, 1988³

3. Hande Tunçbilek, **Islamische Mystik als Lebensstil: eine religions- und kultursoziologische Untersuchung über den Sufismus**, (*Bir Yaşam Biçimi Olarak Tasavvuf: Tasavvufun Dini ve Kültürel Sosyolojik Üzerine Bir Çalışma*), *Basılmamış Doktora Tezi*, Viyana Üniversitesi/Hangi Fakülte ve Bölüm olduğu belirtilmemiş, 299 Sayfa, 2001⁴

4. Gressl Gunner, **Körper, Bewegung, Tanz, Sufismus: Auswirkungen der Kontaktimprovisation auf das Erleben und Verhalten**, (*Beden, Hareket, Dans, Tasavvuf: Deneyim ve Davranışları Üzerindeki İletişim Doğaçlama Etkileri*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Alpen Adria Klagenfurt Üniversitesi/Hangi Fakülte ve Bölüm olduğu belirtilmemiş, 121 Sayfa, 2006⁵

5. Katharina Poimer, **Die Rolle der Frau im frühen Sufismus**, (*Erken Tasavvufta Kadının Rolü*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/ Felsefe ve Eğitim Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, 99 Sayfa, 2008⁶

6. Çiğdem Demir, **Sufismus mit besonderer Berücksichtigung von Mevlâna Celâleddin Rûmi**, (*Mevlâna Celâleddin Rûmi Özelinde Tasavvuf*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/Hangi Fakülte ve Bölüm olduğu belirtilmemiş, 117 Sayfa, 2008⁷

7. Anita Elkhayat, **Die Psychologie des Sufismus: psychologische Aspekte im Sufismus und ihre praktische Bedeutung für die Entwicklung des Individuums**, (*Tasavvuf Psikolojisi: Tasavvuftaki Psikoloji Yönleri ve Onun Bireyin Gelişimindeki Pratik Önemi*), *Basılmamış Yüksek*

² Bu tezin, OBV-elektronik veri tabanı üzerinden özeti yüklenmemiştir.

³ Bu tezin, OBV-elektronik veri tabanı üzerinden özeti yüklenmemiştir.

⁴ Bu tezin, OBV-elektronik veri tabanı üzerinden özeti yüklenmemiştir.

⁵ Bu tezin, OBV-elektronik veri tabanı üzerinden özeti yüklenmemiştir.

⁶ Bu tezin, OBV-elektronik veri tabanı üzerinden özeti yüklenmemiştir.

⁷ Bu tezin, OBV-elektronik veri tabanı üzerinden özeti yüklenmemiştir.

Lisans Tezi, Alpen Adria Klagenfurt Üniversitesi/Kültür Araştırmaları Fakültesi/Sosyal Psikoloji, Etnik Psikanaliz ve Psicotravmatoloji, 133 Sayfa, 2010⁸

8. Driss Tabaalite, **Islamische Mystik bei Barbara Frischmuth: Untersuchungen zum Konzept einer "geistigen Archäologie des Gemeinsamen"**, (*Barbara Frischmuth'a göre İslami Tasavvuf: "Bir Fikri Ortaklığın Arkeolojisi" Kavramı Üzerinde Çalışmalar*), *Basılmamış Doktora Tezi*, Karl-Franzens Graz Üniversitesi/ Beşeri Bilimler Fakültesi, Franz-Nabl-Edebiyat Araştırmalar Bölümü, 266 Sayfa, 2011⁹

9. Melek Paşalı, **Taşavvuf: eine Sufi-Zeitschrift des frühen 20. Jahrhunderts**, (*Tasavvuf: 20. Yüzyıldaki Bir Tasavvuf Gazetesi*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/ Filoloji ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Şarkiyat Bölümü, 108 Sayfa, 2011¹⁰

10. Agnieszka Lampe, **Der heutige Sufismus : mystische Dimension des Islam oder eine neue New Age Bewegung?**, (*Bugünkü Tasavvuf: İslamın Tasavvuf Boyutu ya da Yeni Çağ Hareketi Mi?*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/Filoloji ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Şarkiyat Bölümü, 94 Sayfa, 2012¹¹

11. Elisabeth Merkelin, **Der Klang des Göttlichen: zur Bedeutung der Musik im traditionellen Sufismus und im Universalen Sufismus des Ḥaḍrat 'Ināyat Kḥān**, (*İlahi Ses: Hazrat İnayat Khan'ın Geleneksel ve Evrensel Tasavvufunda Müziğin Önemi*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/Filoloji ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Müzikoloji Bölümü, 84 Sayfa, 2013¹²

12. Hüseyin Demir, **Die Naqşbandiyya unter besonderer Berücksichtigung des Naqşbandiyya-Scheichs Mahmut Ustaosmanoğlu**, (*Nakşibendi Şeyhi Mahmut Ustaosmanoğlu Özelinde Nakşibendilik*), *Basılmış Doktora Tezi*, Viyana Üniversitesi/Filoloji ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Şarkiyat Bölümü, 215 Sayfa, 2013¹³

⁸ İki bölümden oluşan tezin birinci bölümü olan teorik kısmında tasavvufun tarifi, tarihi, bugünün tasavvufu, seyrü sülûk, tasavvuf psikolojisi ele alınmış olup ikinci bölümü olan deneysel kısmında ise Almancanın konuşulduğu bölgelerde tasavvuf ile ilgilenenlere uygulanan anket ve bu anketlerin değerlendirmeleri yer almaktadır.

⁹ Bu doktora tez çalışmasında; 1970'lerden beri İslam tasavvufu ile ilgilenen Barbara Frischmuth'un savunduğu ortak entelektüel arkeolojinin önemine yer verilmektedir. Tez, eski Mısır, İslam ve Hıristiyan dünyası arasındaki ortak paydaların neler olduğu ile ilgili görüşlere cevap aramaktadır.

¹⁰ Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 20. yüzyılda yayın hayatına başlayan tasavvuf gazetelerinin içeriği ve kurulan tasavvufi dernekler yer almaktadır. İkinci bölümde yine aynı yüzyılda kurulan Tasavvuf Gazetesinin kuruluşu, ana konusu ve gazetede yer alan makaleler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Tasavvuf Dergisinde makalelerini yayınlatan dört önemli yazarın hayatına dair bilgileri bulunmaktadır.

¹¹ Bu tez çalışmasında bugünkü tasavvufun tezahürleriyle ilgilenilmektedir. Tartışılan konu ise, görülen modern tasavvuf hareketlerinde hala İslami tasavvuftan konuşmak mümkün mü? Birinci bölümde temel tasavvufun öğretileri kısa bir girişle yer verilmiş ikinci bölümde, Türkiye'de Tarikatların mevcut durumu ve her ne kadar yeni sosyo-politik koşullarına uyum sağlasalar bile kendi tasavvuf geleneklerinde ayrılmayan Nakşibendi ve Mevlevilik örneklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölüm ise, Anadolu menşeli ve bugün Türkiye'de varlığını sürdüren Tarikatların Amerika'daki durumlarının tespitine çalışılmıştır.

¹² Bu tez çalışmasında tasavvufun müzik ile olan bağlantısı ele alınarak geleneksel tasavvufta müziğin rolü ve Allah'a giden yolda sufilerin mistik tecrübesi ele alınmıştır. Daha sonra ise, yine aynı tezde evrensel tasavvuf müziğinin önemini ve Hint müzisyenleri ve mutasavvıf İnayat Khan'ın 20. yüzyılın başlarında müzik felsefesi hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

¹³ Bu doktora tez çalışmasında tarikatlar tasavvufun kurumsallaşmış biçimi olarak tarif edilmiş, zühhd; bir yaşam şekli olarak İslam'ın ilk günlerinden beri insanın iç dünyasının güzelleşmesini sağlamak amacıyla disipline edilmiş bir sistem olarak değerlendirilmiştir. Nakşibendi Tarikatı'nın tarihsel yapısının incelenmesinden sonra bu tarikatın temelini oluşturan on bir esası, kabul edilme şartları, şeyh ve mürid

13. Bielal al-Saby, **Der Sufismus bei Abū Ḥāmid Muḥammad bin Muḥammad al-Ġazālī**, (*Abu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazali'de Tasavvuf*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/Filoloji ve Kültür Araştırmaları Fakültesi, Şarkiyat Bölümü, 82 Sayfa, 2013¹⁴

14. Gino Poosch, **Der Askese Diskurs im klassischen und nachklassischen Sufismus: Untersuchungen zur islamischen Verzichtsethik**, (*Klasik ve Post-Klasik Tasavvufta Sufi Söylevi: İslami Feragat Ahlaki Çalışmaları*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Viyana Üniversitesi/Katolik İlahiyat Fakültesi, Din Araştırmalar Bölümü, 180 Sayfa, 2014¹⁵

15. Barbara Lorenz, **Der Liebesbegriff in der islamischen Mystik**, (*İslami Tasavvufta Sevgi Kavramı*), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karl-Franzens Graz Üniversitesi/Katolik İlahiyat Fakültesi, Din Araştırmalar Bölümü, 94 Sayfa, 2016¹⁶

Sonuç ve Değerlendirme

Avusturya devlet üniversitelerindeki Viyana Üniversitesi, Karl-Franzens Graz Üniversitesi ve Alpen Adria Klagenfurt Üniversiteleri özelinde Tasavvuf konusunda dördü doktora on bir tanesi ise Yüksek Lisans olmak üzere on beş adet lisansüstü tez tespit edilmiştir. Bu tezlerden El-Quşeyri, Mevlâna Celâleddin Rûmi, Barbara Frischmuth, Hazrat İnyat Khan, Abu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazali ve Muhammed Bahaeddin Naqshbandi'nin bakış açılarından tasavvuf konusunun işlenenlerin dışındaki kalan dokuz tanesinin çeşitli formlarda ortaya çıkan veya etkileşim halinde olmuş hali ile tasavvuf konularını işledikleri tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken bir durum şudur ki bu tezlerden çoğunun kaynakçasında "*tasavvuf/sufismus*" konusunda Türkiye'de duayen isim olarak zikredilen Ethem Cebecioğlu, Mustafa Aşkar, Mehmet Ali Ayni, Esat Çoşan, Mustafa Eraydın, Abdülbaki Gölpinarlı, Erol Güngör, Ahmet Kırkkılıç, M. Fuad Köprülü, Ahmet Yaşar Ocak, Süleyman Uludağ, Azmi Bilgin, Mehmet Demirci, Ekrem Işın'ın eserleri sıklıkla yer almaktadır. Tüm bu tanıdık isimlere rağmen, tespit ettiğimiz çalışmalar, ülkemizde bu tezlerin hazırlanmış olduğu dil bilgisine sahip araştırmacıların eksikliğinden dolayı hala dilimize kazandırılmamıştı. Bu çalışma ile burada zikredilen tezlerden en azından

arasındaki münasebetleri, uyulması gereken altı şartı ve bu tarikatın en önemli gördüğü ibadetler sırasıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Nakşibendi Tarikatı'nın Osmanlı İmparatorluğu'na girişi ve yayılması, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar ki zaman içerisinde sosyal açıdan halk arasında geniş kitleler tarafından kabul görmesinin sebepleri özetlenmiştir. Bu çalışmanın ana temasında halen Türkiye'de bulunan Nakşibendi Tarikatı'nın Halidiye kolundan olan Şeyh Mahmut Ustaosmanoğlu'nun hayatı ve tasavvufi görüşlerine yer verilmiştir. Sonuç olarak çoğunlukla İstanbul Çarşamba'da bulunan Şeyh Mahmut Ustaosmanoğlu'na bağlı İsmailağa Cemaati üyeleri arasında sosyal, kültürel ve dini hayata ilişkin anket sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilmiştir.

¹⁴ Bu tez çalışmasında İslam'ı etkilemiş ve insanlığın genel fikirlerine değerli katkı sağlamış bir düşünür olan el-Gazali'nin insanlığı ilgilendiren konulara yaklaşımına yer verilerek genel tasavvufa tarihsel bir yaklaşımı ele alınmıştır.

¹⁵ Bu çalışma ilk olarak tasavvufun dini tarihsel gelişimini, İslam tarihi seyrinde çeşitli tasavvuf düşüncelerinin gelişimini (olgunlaşmasını), tasavvuf ile modernlik arasındaki ilişkiyi ve İslam dışındaki faktörleri ele alıyor. Ayrıca Kuran ve Sünnet kapsamında zühdün varlığını irdelemektedir. Bununla birlikte Kuran tefsirinde tasavvuf yöntemlerine değinilerek tasavvuf dindarlığı ve İslami hukuk arasındaki ilişki sorunu incelenmiştir. Daha sonra yoksulluk, cinsel perhiz, yalnızlık veya açlık noktasında münzevi uygulamalara yer verilmiştir.

¹⁶ Bu tez çalışmasına göre İslam tasavvuf tarihi seyrinde Allah ile kulun arasında oluşan bağ gelişerek önemli bir farklılaşma kaydetmiş, sevgi kavramı merkezi bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda sevgi kavramı seçilerek Rabi'l-Adaviyya'deki özverili sevginin teorik konumu, Mansur el-Hallac'ın tasavvufi sevgi şehitliği, tasavvufi metafizik olarak İran sufisi Celeddin Rumi'nin düşünceleri ve felsefi bir bakış açısı olarak Muhyiddin İbn Arabi'nin tasavvuf sevgisi gibi örneklere yer verilmiştir.

ülkemizde konu hakkında çalışmalar yapacak olan araştırmacıların haberdar olmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Cebecioğlu, E. (2004). Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kara, M. (2012). Tasavvuf ve tarikatlar tarihi. İstanbul: Akçağ Yayınları.

Kuşeyri, A. (2012). Kuşeyrî risâlesi. (Haz. Süleyman Uludağ). İstanbul.

Muhyiddin, İbnü'l-Arabi. (1985). Fütühât-ı mekkiyye. C. 2. (Tahk. Osman Yahya). Kahire.

Muhyiddin, İbnü'l-Arabi. (1990). Mu'cemu istilâhâtü's-sûfiyye. (Tahk. B. Abdülvehhâb el-Câbî). Beyrut.

Öngören, R. (2011). "Tasavvuf", *DİA*, XI, TDV Yay., İstanbul. s. 119-126.

Yıldız, M. (2017). Osmanlı'nın bilgeleri -8- akşemseddin. İstanbul: İlke Yayınevi.

Yılmaz, H.K. (2013). Anahatlarıyla tasavvuf ve tarikatlar. İstanbul.